

บทที่ 1

วิวัฒนาการของมนุษย์และกำเนิดของกฎหมาย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้เชื่อได้ว่า มนุษย์เกิดมาบนพื้นโลกเมื่อประมาณหนึ่งล้านปีเศษมาแล้ว และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามนุษย์ได้พัฒนาทั้งสภาพร่างกาย สมอง และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง

ในยุคเริ่มต้นของมนุษย์นั้น สภาพร่างกายมีลำตัวไม่ตั้งตรง มีโครงกระดูกคล้ายลิง มีปริมาตรของสมองเล็กประมาณ 650 ลูกบาศก์เซนติเมตร จากลักษณะโครงกระดูกมนุษย์ดังกล่าวแสดงว่าในสมัยโบราณเมื่อประมาณหนึ่งล้านปีเศษที่แล้วนั้น มนุษย์มีความเฉลียวฉลาดไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะปริมาตรของสมองมีขนาดเล็กไม่แตกต่างไปจากสัตว์ จึงทำให้มนุษย์ในยุคนั้นมีความเป็นอยู่และการดำรงชีพคล้ายสัตว์ และเมื่อระยะเวลาผ่านไปหลายแสนปี ทำให้สภาพร่างกายและสมองของมนุษย์พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป โดยมีลำตัวตั้งตรงมากขึ้น สมองพัฒนาและขยายใหญ่ขึ้นจากเดิมที่มีขนาดประมาณ 650 ลูกบาศก์เซนติเมตร และเมื่อเวลาผ่านไปประมาณห้าแสนปี สมองของมนุษย์ได้พัฒนาและขยายใหญ่ขึ้นเป็นประมาณ 900 ลูกบาศก์เซนติเมตร ซึ่งแสดงว่าสมองของมนุษย์พัฒนาขึ้นตามระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และต่อมาอีกประมาณห้าแสนปีเศษ ปริมาตรสมองของมนุษย์มีขนาดใหญ่ขึ้นถึง 1,600 ลูกบาศก์เซนติเมตร ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย

จากพัฒนาการตามธรรมชาติของร่างกายและสมองของมนุษย์นี้ ทำให้มนุษย์รู้จักคิดค้นประดิษฐ์และแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม อย่างมีระบบมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ทั้งนี้สามารถอธิบายได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ค้นพบในยุคต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ อาทิเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ และสภาพของสังคมความเป็นอยู่รวมทั้งความเจริญทางด้านภาษาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ล้วนแต่เป็นผลพวงของพัฒนาการจากสมองมนุษย์ทั้งสิ้น

การที่ได้นำพัฒนาการทางสภาพร่างกายและสมองของมนุษย์มากล่าวไว้ในที่นี้ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า เมื่อสมองของมนุษย์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาหนึ่งล้านปีเศษนั้น ทำให้มนุษย์รู้จักคิดค้นหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และกฎหมายก็เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งที่มนุษย์ได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้แก้ไขปัญหาลักษณะของสังคม

1. พัฒนาการของสังคมมนุษย์

ตลอดระยะเวลาหนึ่งล้านปีเศษมานี้มนุษย์ได้พัฒนาสภาพของสังคมแตกต่างกันไปจากสัตว์อื่นมากในทุกด้านรวมทั้งพัฒนาการในด้านกฎระเบียบของสังคมด้วย ซึ่งสามารถลำดับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ได้ดังนี้

1.1 ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสังคมแรกของมนุษย์ประกอบไปด้วยพ่อแม่และลูก โดยมีพ่อเป็นเพศชายซึ่งตามธรรมชาติเป็นเพศที่มีร่างกายแข็งแรงกว่าเพศ

หญิงที่เป็นแม่ จึงเป็นผู้ทำหน้าที่คุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่คนในครอบครัวเนื่องจากสภาพสังคมในสมัยโบราณนั้นผู้ที่แข็งแกร่งกว่าเท่านั้นที่จะอยู่รอดในสังคมได้เพราะปัญหาของสังคมแก้ไขกันด้วยพลังกำลังเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมานี้เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ในยุคเริ่มแรกนั้นมี

สภาพความเป็นอยู่ร่วมกันตามธรรมชาติ และสัญชาตญาณไว้ระเบียนกฎเกณฑ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์ยังขาดความรู้และประสบการณ์ จึงทำให้มีความเป็นอยู่ไม่แตกต่างจากสัตว์มากนัก โดยเฉพาะการควบคุมสังคมใช้กำลังเป็นสำคัญ

1.2 ชุมชน

เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคเริ่มแรกไม่แตกต่างไปจากสัตว์มากนัก ธรรมชาติมีสภาพโหดร้าย เนื่องจากผู้ที่แข็งแกร่งกว่าเท่านั้นที่จะอยู่รอดในสังคมและเพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่วนผู้ที่อ่อนแอกว่าจะถูกทำร้ายและสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ไปจากโลกในที่สุด

จากธรรมชาติของความโหดร้ายดังกล่าวทำให้มนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้นเมื่อหลาย ๆ ครอบครัวมารวมกันจึงกลายเป็นชุมชน และสาเหตุหนึ่งที่มนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกันนี้ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ “ความปลอดภัย” ของตนเองและของครอบครัว ชุมชนจึงกลายเป็นจุดกำเนิดของระบบการปกครอง

การปกครองของชุมชนในยุคแรก ๆ นั้น ยังอยู่ในลักษณะของการใช้พลังกำลังในการปกครอง ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าจะเป็นผู้นำและผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองและดูแลความปลอดภัยแก่คนในสังคม รวมทั้งเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้นด้วย

1.3 เมืองหรือนคร

เมื่อมนุษย์ต้องการความปลอดภัยและเข้ามาอยู่ร่วมกันกลายเป็นชุมชนนั้น ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ได้เรียนรู้และพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วย จนกระทั่งทำให้ชุมชนกลายเป็นเมืองกลายเป็นนคร มีประชากรมากขึ้น มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมก็มากขึ้นตามไปด้วย และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ซึ่งตามธรรมชาติและสัญชาตญาณมนุษย์จะพยายามหาทางแก้ไขและเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มนุษย์นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคมก็คือ ระเบียบกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้น ซึ่งในยุคต้น ๆ ของมนุษย์นั้น ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมคือผู้แข็งแรงที่สุด มีความเก่งกล้ามากที่สุดในสังคมนั่นเอง

จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาสามารถอธิบายได้ว่าระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์นั้น นอกจากจะเกิดขึ้นตามสัญชาตญาณของมนุษย์แล้ว ยังเกิดจากผู้ปกครองหรือผู้นำอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหของสังคม และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้จะพัฒนาและเพิ่มมากขึ้นตามพัฒนาการของสังคมที่พัฒนาขึ้น

2. กำเนิดของกฎหมาย

จากพัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถจะแยกที่มาของกฎเกณฑ์ของสังคมมนุษย์ได้เป็นสองแนวทางใหญ่ ๆ คือ

แนวทางที่หนึ่ง กฎเกณฑ์ของสังคมที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณและธรรมชาติของมนุษย์ และมนุษย์ได้ยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กฎเกณฑ์ของสังคมลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า

จารีตประเพณี และต่อมาจารีตประเพณีได้พัฒนาเป็นกฎหมาย ทั้งกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และกฎหมายลายลักษณ์อักษร

แนวทางที่สอง กฎเกณฑ์ของสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น เพื่อใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละอย่างแต่ละประเภท กฎเกณฑ์ลักษณะนี้โดยทั่วไปจะถูกบัญญัติขึ้นโดยผู้นำของสังคม โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมแตกต่างกันไป กฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นในแนวทางนี้พัฒนาเป็น**กฎหมายลายลักษณ์อักษร**

จะเห็นได้ว่ากฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมจะเป็นในรูปแบบลักษณะของขนบธรรมเนียมและประเพณี ที่เกิดจากสัญชาตญาณของมนุษย์หรือสิ่งที่เ็นไปตามธรรมชาติอย่างหนึ่ง และเกิดขึ้นจากผู้นำหรือผู้ปกครองคิดค้นและกำหนดขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง

สำหรับกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ในแต่ละสังคม แต่ละยุค แต่ละสมัยจะมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้กฎเกณฑ์และระเบียบจะเป็นในรูปแบบลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยหลายประการของสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกในสังคม ผู้นำหรือผู้ปกครอง ความเจริญของคนและของสังคมในยุคนั้น ขนบธรรมเนียมและประเพณี ความเชื่อ หรือแม้กระทั่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม ฯลฯ

2.1 ประมวลกฎหมายฮัมบูรามิ และกฎหมาย 12 โต๊ะ

จากการที่มนุษย์มีความเจริญและมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้มนุษย์เริ่มรู้จักที่จะประดิษฐ์ตัวอักษรเพื่อใช้ในการสื่อสารกันในสังคม และมนุษย์ได้เขียนกฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ

ของสังคมของตนไว้ ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่สุดที่นักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาค้นพบ คือแท่งหินขนาดใหญ่ซึ่งมีฐานกว้าง 1.90 เมตร และมีความสูงถึง 2.25 เมตร โดยแท่งหินดังกล่าวนี้ขุดพบที่นครซุส ในกรุงบาบิโลน สันนิษฐานว่าเป็นหลักศิลาจารึกที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์ไว้ในราว 1,500 ปีก่อนพุทธกาล หรือล่วงมาแล้วประมาณ 4,000 ปี ข้อความบนศิลาจารึกได้กล่าวถึง ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ ในสังคมขณะนั้น อาทิเช่น เรื่องดอกเบี้ย สัญญาครอบครัว ฯลฯ ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า ศิลาจารึกดังกล่าวนี้ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยของพระเจ้าฮัมมูราบี ดังนั้นจึงเรียกหลักศิลาจารึกนี้ว่า **“ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี”** แต่กระนั้นก็ตามข้อความที่จารึกลงบนแท่งหินนี้ไม่ได้มีบัญญัติเอาไว้ว่ากฎเกณฑ์และระเบียบที่มีอยู่นั้นคือกฎหมาย แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ากฎเกณฑ์และระเบียบที่กำหนดขึ้นมาใช้ในสังคม แม้จะยังไม่เรียกว่ากฎหมาย แต่ก็เป็กฎเกณฑ์เพื่อใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนที่อยู่ในสังคมเช่นเดียวกับกฎหมายในปัจจุบัน

นอกจากประมวลกฎหมายฮัมมูราบีแล้วยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ในสังคมที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นแผ่นทองบรอนซ์ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าทั้งหมด 12 ชิ้นที่ชาวโรมันได้สลักอักษรเป็นข้อความกำหนดสิ่งที่อนุญาตให้คนโรมันกระทำได้ รวมทั้งกำหนดการการกระทำที่ต้องห้ามเอาไว้ เรียกว่า **“กฎหมาย 12 โต๊ะ”** (The Laws of Twelve Tables) โดยนักประวัติศาสตร์และ

นักมานุษยวิทยาเชื่อกันว่า กฎหมาย 12 โต๊ะ นี้ได้จารึกกฎเกณฑ์และกฎระเบียบของชาวโรมันไว้ในราว 1,000 ปีก่อนพุทธกาล หรือประมาณ 3,500 ปีมาแล้ว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้เชื่อได้ว่า ขนบธรรมเนียมและประเพณี อันเกิดขึ้นจากสัญชาตญาณของมนุษย์นั้น ยังไม่มากเพียงพอที่จะสามารถควบคุมดูแลคนในสังคมให้มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุขได้ ดังนั้นจึงมีการกำหนดข้อปฏิบัติที่ผู้ปกครองในสังคมกำหนดขึ้นมาหรือที่เรียกว่ากฎหมายในปัจจุบัน เพื่อให้ควบคุมกับขนบธรรมเนียม และประเพณีอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งกลายมาเป็นกฎเกณฑ์และกฎระเบียบต่าง ๆ ในสังคม แม้กฎเกณฑ์และระเบียบเหล่านี้จะยังไม่ได้เรียกว่ากฎหมาย แต่ก็มีผลคล้ายคลึงกับกฎหมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นจะเห็นว่ากฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ในสังคมที่มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายนี้เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการพัฒนาสังคมของมนุษย์ อีกทั้งยังมีการพัฒนาสืบต่อมาตามความเจริญและการแปรเปลี่ยนไปของสังคม ดังจะเห็นได้จากการนำข้อความในศิลาจารึกของอัมบุรามีมาเปรียบเทียบกับข้อความในกฎหมาย 12 โต๊ะ ซึ่งนักกฎหมายให้ความเห็นว่า กฎเกณฑ์และระเบียบที่จารึกในกฎหมาย 12 โต๊ะนั้น มีความละเอียดและสลับซับซ้อนมากกว่าในประมวลกฎหมายอัมบุรามี ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า **เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่และมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น กฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมก็ยิ่งสลับซับซ้อนมากขึ้นตามไปด้วย**

จากที่กล่าวมาแล้วว่าสังคมมนุษย์เริ่มต้นจากครอบครัว และมีการพัฒนาเป็นชุมชน เป็นเมือง เป็นนคร จนกระทั่งกลายเป็นอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้างขวาง และมีประชากรมากขึ้นนั้น ทำให้เกิดมีกฎเกณฑ์ และกฎระเบียบของสังคม ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นเกิดมาจากสัญชาตญาณหรือสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ และอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ มาจากตัวของผู้ปกครองเอง ซึ่งเมื่อมนุษย์สามารถประดิษฐ์ตัวอักษรได้ก็จารึกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมเอาไว้ดังศิลาจารึกของพระเจ้าอัมมูรามิ และกฎหมาย 12 โต๊ะ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าประมวลกฎหมายอัมมูรามิ และกฎหมาย 12 โต๊ะ เป็นต้นกำเนิดของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

2.2 กฎหมายโรมันเป็นแม่แบบของระบบประมวลกฎหมาย (CIVIL LAW)

ในสมัยต้นคริสตกาล อาณาจักรโรมันมีความเจริญรุ่งเรืองและมีความเข้มแข็งมากประกอบกับโรมันเป็นชาตินักรบ กษัตริย์ของโรมันในสมัยนั้นจึงได้ขยายอาณาจักรของตนโดยการทำสงคราม จนกระทั่งสามารถครอบครองยุโรปภาคพื้นทวีปได้เกือบทั้งหมด และได้ทำการปกครองอาณาจักรต่าง ๆ เหล่านั้น และโรมันได้ใช้กฎหมายของตนในการปกครอง ซึ่งเป็นสาเหตุของการที่กฎหมายโรมันมีอิทธิพลสูงในประเทศต่าง ๆ ของยุโรป

กฎหมายของชาวโรมันมีรูปแบบเป็นประมวลกฎหมาย หมายความว่าได้รวบรวมข้อกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมมาบัญญัติรวมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยจะแบ่งแยกและจัดรวมไว้ให้เป็นหมวดเป็นหมู่

เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหของสังคมในแต่ละเรื่องตามที่แบ่งหมวดหมู่ไว้ เช่น เรื่องมรดก เรื่องดอกเบี้ย เรื่องซื้อขายหรือแม้กระทั่งในเรื่องของการกำหนดบทลงโทษต่าง ๆ สำหรับผู้ที่กระทำความผิด ฯลฯ ซึ่งระบบกฎหมายลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า **ระบบประมวลกฎหมาย** หรือระบบ Civil Law การใช้กฎหมายของระบบ Civil Law นี้ จะยึดตัวบทของกฎหมายที่บัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะใช้บทบัญญัติของกฎหมายเป็นเกณฑ์หรือเป็นบรรทัดฐาน ทั้งนี้เพราะถือว่าบทบัญญัติของกฎหมายนี้คือ กฎเกณฑ์ กฎระเบียบ และข้อบังคับ รวมทั้งข้อกำหนดของสังคม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อกาลเวลาผ่านไปสังคมมีความเจริญและมีขนาดใหญ่ขึ้นสลับซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะมีปริมาณมาก และหลากหลายมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งปัญหานั้นไม่เพียงแต่จะมีปริมาณมากขึ้นและความหลากหลายเท่านั้น ยังจะทวีความซับซ้อน และความยุ่งยากมากขึ้นอีก บทบัญญัติของกฎหมายที่จะใช้ในการควบคุมสังคมก็ต้องมีมากขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงนับได้ว่า ระบบ Civil Law นี้จะพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของขนาดความเจริญ และความซับซ้อนของสังคม นั่นคือระบบประมวลกฎหมายหรือ Civil Law นี้จะพัฒนาไปโดยมีการแบ่งประเภทของกฎหมายขึ้นนอกเหนือจากการแบ่งหมวดหมู่ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการใช้กฎหมาย การศึกษากฎหมายและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละปัญหาแต่ละอย่างนั้น ต่างมีพื้นฐานของที่มาแตก

ต่างกันไป และเป็นที่แน่นอนว่าการวิเคราะห์ปัญหาและการแก้ไขปัญหาก็ย่อมแตกต่างกันตามไปด้วย

ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบ Civil Law มีบทบาทสำคัญต่อประเทศต่าง ๆ ในยุโรปภาคพื้นทวีป อาทิเช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน ฯลฯ นับได้ว่าระบบประมวลกฎหมายได้มีความเจริญในประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นมาตามลำดับ และระบบประมวลกฎหมายก็ยังฝังรากลึก และมีบทบาทอยู่จนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าอิทธิพลและความเจริญของระบบ Civil Law จะแผ่ขยายไปทั่วยุโรปภาคพื้นทวีปก็ตาม แต่ประเทศอังกฤษเป็นประเทศเดียวใน ยุโรปที่ไม่ได้รับอิทธิพลของระบบประมวลกฎหมายดังกล่าวเลย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศอังกฤษมีลักษณะเป็นเกาะ พรมแดนแยกห่างไม่ติดต่อกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ทำให้อิทธิพลของระบบประมวลกฎหมายไม่สามารถแผ่ขยายไปได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้ประเทศอังกฤษมีการพัฒนารูปแบบกฎหมายที่ใช้ในประเทศของตนเองตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม จารีตประเพณี รวมทั้งตามความเป็นไปและ พัฒนาการของสังคมของประเทศอังกฤษเองได้อย่างมีอิสระ แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ระบบของกฎหมายที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษนั้น คือระบบไม่มีประมวลกฎหมาย หรือระบบ Common Law

2.3 จารีตประเพณีและหลักความยุติธรรมเป็นแม่แบบของระบบไม่มีประมวลกฎหมาย (COMMON LAW)

ระบบ Common Law หรือระบบไม่มีประมวลกฎหมายที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษนั้น กฎหมายที่ใช้ไม่ได้เกิดจากการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังเช่นในระบบ Civil Law แต่กฎหมายระบบนี้เกิดจากแนวคำพิพากษาของศาล และศาลได้ใช้หลักของความยุติธรรมประกอบกับขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีมาเป็นพื้นฐานในการพิจารณาพิพากษา และตัดสินกรณีพิพาท และคำพิพากษาของศาลเหล่านั้น จะกลายมาเป็นบรรทัดฐานของการตัดสินกรณีพิพาทลักษณะเดียวกันในกรณีพิพาทต่อ ๆ มา ซึ่งหมายความว่า ศาลจะใช้คำพิพากษาที่เคยตัดสินไว้แล้วมาเป็นแนวทางกับคดีพิพาทอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน แต่ถ้ามกรณีพิพาทใดมีรูปแบบหรือลักษณะที่แปลกแตกต่างไปจากกรณีพิพาทที่ศาลเคยพิจารณาตัดสินไว้ ผู้พิพากษาก็จะยึดหลักของความยุติธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีมาใช้ในการพิจารณาพิพากษากรณีพิพาท และเมื่อเวลาผ่านไปนานวันคำพิพากษาดำเนินคดีของศาลจึงมีมากมายและหลากหลาย จนสามารถครอบคลุมทุกรูปแบบของกรณีพิพาท

หากนำระบบประมวลกฎหมายหรือระบบ Civil Law มาเปรียบเทียบกับระบบไม่มีประมวลกฎหมายหรือระบบ Common Law แล้ว จะพบว่าระบบ Civil Law นั้นใช้หลักเกณฑ์ที่เขียนเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มาเป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณากรณีพิพาท หากการกระทำใดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้ง ชัดเจนว่าเป็นความผิดก็ไม่ถือ

ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ฉะนั้นระบบ Civil Law นี้ ตัวบทกฎหมายหรือบทบัญญัติของกฎหมายจึงต้องแปรเปลี่ยนและพัฒนาไปตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้เท่าทันกับสภาพของปัญหาและการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการพัฒนาของสังคม และเนื่องจากสังคมมีความเจริญขึ้นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะมากขึ้น กฎหมายจึงต้องเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะกฎหมายเรื่องหนึ่งจะเหมาะสมในการแก้ไขปัญหายอย่างหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหายอย่างอื่น รวมทั้งยังต้องมีการแบ่งกฎหมายเป็นหมวดหมู่ มีการแบ่งประเภทของกฎหมายแบ่งศาลออกเป็นหลายศาล ฯลฯ ฉะนั้นระบบ Civil Law นี้จะต้องมีการบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ เพื่อให้เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาย และเพื่อรองรับกับความเจริญที่ไม่หยุดยั้งของสังคม

ส่วนระบบไม่มีประมวลกฎหมายหรือระบบ Common Law นี้ จะใช้หลักของความยุติธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแนวคำพิพากษาของศาลนั้นมาเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาพิพากษากรณีพิพาท แม้ว่ามีการข้อพิพาทใดที่ไม่เคยมีคำพิพากษาของศาลพิจารณาตัดสินไว้ ก็ยังสามารถวินิจฉัยพิพากษาได้ ทั้งนี้เพราะหลักเกณฑ์ของการพิจารณาพิพากษาของกฎหมายในระบบนี้ใช้หลักการของความยุติธรรม ดังนั้นกฎหมายระบบ Common Law นี้ จึงสามารถวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุก ๆ กรณีเสมอ ดังนั้นในระบบ Common Law จึงไม่มีการแยกประเภทของกฎหมายและแยกประเภทของศาลเหมือนกับระบบ Civil Law

สรุปพัฒนาการของสังคมมนุษย์และกำเนิดกฎหมาย

กฎหมายถือกำเนิดมาจากกฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์กำหนดให้มีขึ้น เพื่อใช้ในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกันเอง และใช้เป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีความสุข โดยกฎหมายจะมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากกฎเกณฑ์ ระเบียบของสังคม ก็กลายมาเป็นกฎหมายที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น และซับซ้อนขึ้น จนกระทั่งต้องมีการจัดหมวดหมู่ จัดประเภทหรือตลอดจนกระทั่งจัดระบบของกฎหมาย ซึ่งทั้งนี้เนื่องมาจากความเจริญและความสลับซับซ้อนที่มีมากขึ้นของสังคมตามกาลเวลาที่แปรเปลี่ยนไป แต่อย่างไรก็ดีแม้กฎหมายในปัจจุบันจะมีการแบ่งออกเป็น 2 ระบบใหญ่ ๆ คือ CIVIL LAW และ COMMON LAW ซึ่งในแต่ละระบบนั้นจะมีรูปแบบ หลักการและโครงสร้าง รวมตลอดถึงวิธีการนำกฎหมายแต่ละระบบมาใช้ที่แตกต่างกัน